

**BM 2020 Evrensel Periyodik İnceleme Mekanizması (EPİM)
Kapsamında Hazırlanan Türkiye Raporu ve Tavsiyeler**

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ DERNEĞİ (İFÖD)

Kasım 2019

İfade özgürlüğünün savunulması ve desteklenmesi alanında uzman bağımsız sivil toplum kuruluşu

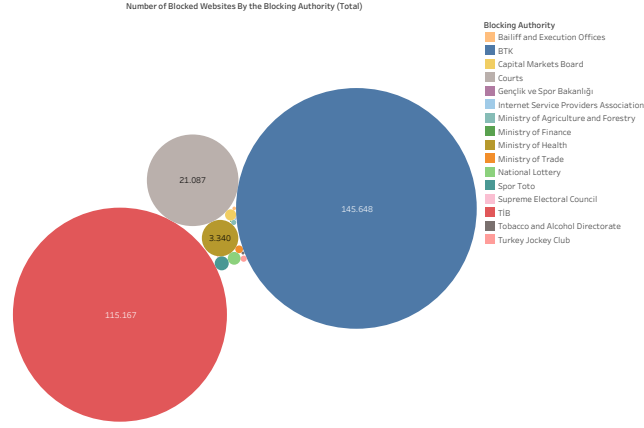
Giriş

1. **İfade Özgürlüğü Derneği (İFÖD)**, 08.08.2017 tarihinde İstanbul, Türkiye’de düşünce ve ifade özgürlüğü hakkını korumak ve teşvik etmek için kuruldu. Dernek, herkesin düşünce ve ifade özgürlüğünden ve bilgi edinme ve yayma hakkından yararlanabildiği bir toplum öngörmektedir.
2. İFÖD, Türkiye’de İnternet erişim engellemeleri ve iç hukuktaki yasal uygulamalara ilişkin geniş düzeyde bilgi ve tecrübeye sahiptir. Dernek, Temmuz 2019’da 5651 sayılı Kanun’un erişime engellenme uygulamalarına ilişkin detaylı bir değerlendirme içeren ve Türkiye’de 2018 yılı sonu itibariyle erişime engellenmiş güncel URL sayılarının da bulunduğu **Türkiye’den Erişime Engellenen Web Siteleri, Haber ve Sosyal Medya İçeriklerinin Analiz Raporu** başlıklı raporu https://ifade.org.tr/reports/EngelliWeb_2018_Eng.pdf adresinde yayınlamıştır. Dernek faaliyetleri çerçevesinde bu rapor İfade Özgürlüğü Derneği’nin Hollanda Hükümetinin İnsan Hakları Programı tarafından fonlanan bir projesi kapsamında hazırlanmıştır. İşbu rapor kapsamındaki veriler de bu projeden elde edilen güncel verilerdir.
3. Bilindiği gibi 2015 Evrensel Periyodik İnceleme Mekanizması (“EPİM”) kapsamında Birleşmiş Milletler üye devletleri tarafından, İnternete erişimin kısıtlanmasının sona ermesi, Telekomünikasyon otoritesi tarafından herhangi bir yargı kararı olmaksızın web sitelerini engelleyemeyeceğinin güvence altına alınması ve düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında bilgi arama, edinme ve açıklama haklarının güvence altına alınması yönünde Türkiye’ye 5651 sayılı İnternet Kanun’unu değişiklik yapılması veya gözden geçirip düzeltmesi tavsiye edilmiştir.
4. Bu nedenle, İFÖD bu raporunda; özellikle Türkiye’de ağırlıklı olarak İnternet sitelerine, haberlere ve sosyal medya içeriklerine erişimi engellemek için kullanılan 5651 sayılı Kanun’un uygulanması ve İnternette ifade özgürlüğüne ilişkin sorunlara odaklanacaktır. İFÖD raporu, Ocak 2015’de yapılan EPİM tavsiyeleri dikkate alınarak 2015-2019 yılları arası dönemi kapsayacaktır.

İnternet Sitelerine Erişimi Engelleme Yetkisi 2015 Yılından Beri Birçok Kuruma Verilerek Genişletilmiştir

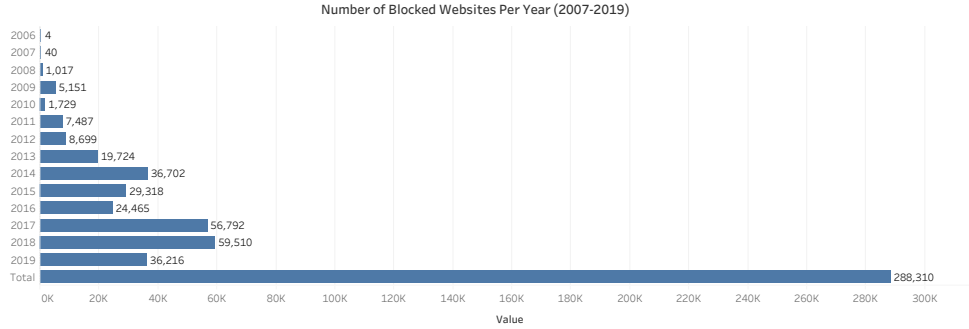
5. Türkiye’de erişim engelleme yetkisi öncelikle çeşitli yasal düzenlemeler¹ kapsamında yargı organlarına verilmiş, fakat 2015 yılından itibaren ayrıca çok sayıda idari kuruma da pek çok farklı düzenleme uyarınca erişim engelleme kararı almaya veya talep etmeye yetkisi tanınmıştır. Erişim Sağlayıcıları Birliği, Sağlık Bakanlığına bağlı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu, Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı Tütün ve Alkol Dairesi Başkanlığı, Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye Jokey Kulübü, Spor Toto Teşkilat Müdürlüğü, Talih Oyunları Daire Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Din İşleri Yüksek Kurulu ve Radyo Televizyon Üst Kurulu da çeşitli kanun ve düzenlemelerle sulh ceza hakimliklerinin ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurulunun (“BTK”) yetkisi dahilinde olan erişim engelleme yetkisi verilmiştir.

¹Sulh ceza hakimlikleri, 5651 sayılı Kanununun 8, 8/A, 9 ve 9/A maddeleri uyarınca erişim engellenmesi kararı vermek için yetkilendirilmiştir. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Başkanı 5651 sayılı Kanun’un 8, 8/A ve 9/A maddelerine istinaden erişimin engellenmesi konusunda yetkilendirilmiş, 8/A ve 9/A maddeleri kapsamındaki idari tedbir kararlarına hâkim onayı şartı getirilmiştir.

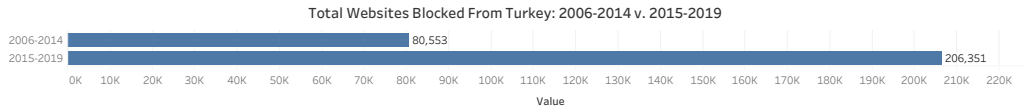

Türkiye’de Erişime Engellenen İnternet Sitelerinin sayısı 2015 Yılından Beri Katlanarak Artmıştır

6. 2015 sene sonu itibariyle Türkiye’de **80.553** internet sitesine erişim engellenmişken 2018 sene sonu itibariyle erişime engelli İnternet sitelerinin sayısı **245.825**’e yükselmiştir. Ekim 2019 itibariyle de Türkiye’de erişime engellenen İnternet sitesi sayısı **288.310**’u bulmuştur.² Bu nedenle, 2015 tarihli EPİM tavsiyeleriyle karşılaştırıldığında erişime engellenmiş İnternet siteleri %358 oranında artmıştır.

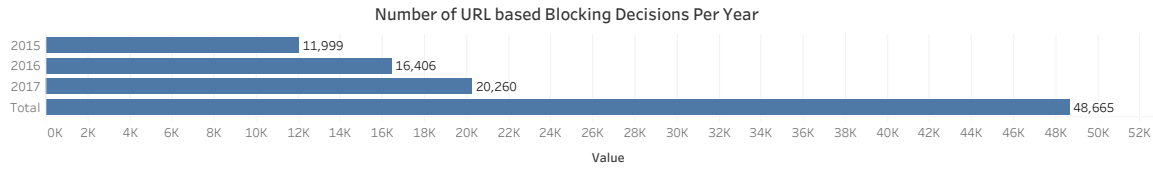

7. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de erişime engellenen İnternet sitesi sayısı 2015 senesine kadar 80.553 iken, 2015’ten itibaren Kasım 2019 tarihli bu raporun hazırlanmasına kadar 206.351 İnternet sitesi daha engellenmiştir.

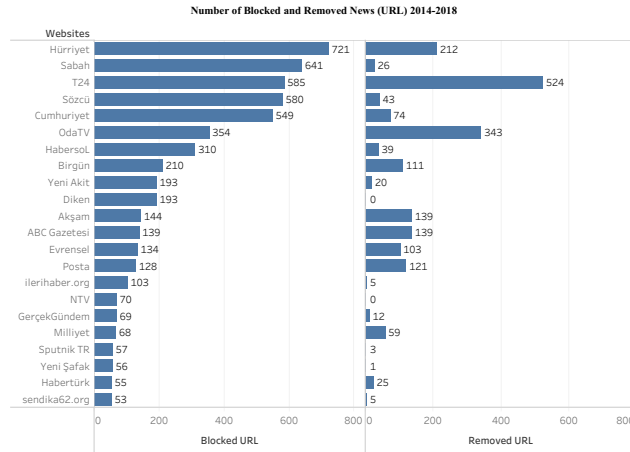

² 115.167 site TİB kapatılmadan önce TİB tarafından, peşi sıra 145.648 site BTK tarafından, 21.087 site sulh ceza hakimlikleri, cumhuriyet savcıları ve mahkemeler tarafından, 3340 site Sağlık Bakanlığına bağlı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu tarafından, 412 site Milli Piyango Genel Müdürlüğü tarafından, 495 site Spor Toto Genel Müdürlüğü tarafından, 315 site Sermaye Piyasası Kurulu tarafından, 150 site Ticaret Bakanlığı tarafından, 96 site Türkiye Jockey Kulübü tarafından, 8 site Erişim Sağlayıcıları Birliği tarafından, 5 site Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı Türkiye Vergi Denetleme Kurulu tarafından ve 5 site ise Yüksek Seçim Kurulu tarafından erişime engellenmiştir.

8. Buna ek olarak, 2014 senesi itibariyle 48.000'den fazla URL bazlı erişim engelleme kararı verilirken 150.000 URL kişilik haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle erişime engellenmiştir.

9. Kişilik haklarının ihlal edilmesine ilişkin URL bazlı erişim engelleme tedbiri düzenleyen 5651 sayılı Kanunun 9. maddesine yapılan ekleme ile 2014 Şubat ayında yürürlüğe girdiğinden beri, İFÖD 7334 haberin URL bazlı olarak erişime engellendiğini tespit etmiştir. Bu URL'ler 287 farklı sulh ceza hakimliği tarafından verilen 2129 farklı kararla erişime engellenmiştir. Engellenen haber içeriklerin çoğu siyasi liderlere, hükümete ve devlet kurumlarına yönelik eleştirilerden oluşmaktadır. Bu haberlerin hakaret içerdiği ve kişilik haklarını ihlal ettiği iddia edilerek erişime engellenmesi talep edilmesine karşılık olarak herhangi bir hukuk veya ceza davası da açılmayarak erişime engellenmesi koruma tedbiri yöntemi kullanılmakta ve içerikler süresiz bir şekilde engelli kalmaktadır.

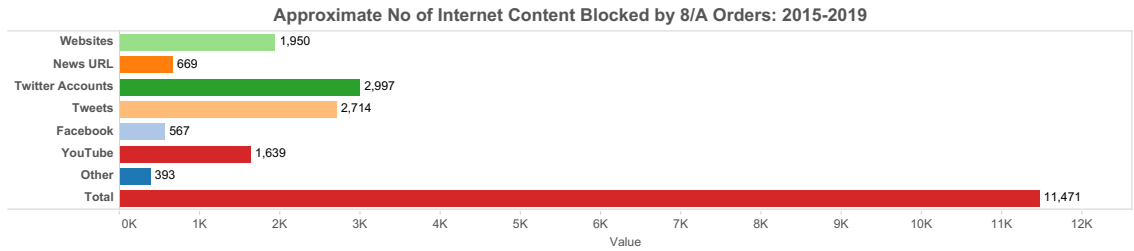
5651 sayılı Kanunun 8/A maddesi Milli Güvenlik ve Kamu Düzenin Korunması Amacıyla Yürürlüğe Girmiştir

10. Birçok BM üyesi devlet tarafından 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine ilişkin Kanununun “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ifade özgürlüğü ve özel hayatın gizliliğine ilişkin içtihatları da dahil olmak üzere uluslararası ve Avrupa standartlarına göre uyarlanması”³ tavsiye edilmesine rağmen Türkiye, erişime engelleme rejimini Mart 2015 tarihi itibariyle 5651 sayılı Kanuna “Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi” başlıklı 8/A maddesini yürürlüğe koyarak genişletmiştir. Bu yeni 8/A hükmüne binaen içerik çıkarma ve/veya İnternet sitelerine topyekûn erişim engelleme yetkisi öncelikli olarak sulh ceza hakimliklerine, yaşam hakkı ile kişilerin can ve mal güvenliğinin korunması, millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel

³ Tavsiye N - 150.42 (Estonya).

sağlığın korunması amacı ile verilmiştir. Ayrıca bu kapsamda Cumhurbaşkanlığına⁴ da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yaşam hakkı ile kişilerin can ve mal güvenliğinin korunması, millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel sağlığın korunması amacı ile İnternet içeriklerine erişimin engellenmesini BTK Başkanı'ndan talep etme yetkisi verilmiştir. Benzer şekilde, "İlgili bakanlıklar" adı altında yürütme organlarına da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel sağlığın korunması amacı ile İnternet içeriklerine erişimin engellenmesini BTK Başkanı'ndan talep etme yetkisi verilmiştir.

11. 8/A maddesi kapsamındaki kararlar genellikle Kürt ve sol haber sitelerini olduğu kadar pek çok Kürt gazeteci, aktivist ve muhaliflerle bağlantılı sosyal medya hesaplarını ve içeriklerini hedeflemektedir. 22 Temmuz 2015 tarihinden bugüne kadar 10 farklı Ankara sulh ceza hakimliğince içerinde yaklaşık 2000 İnternet sitesi, 3000 Twitter hesabı, 2200 tweet ve 660 haberin bulunduğu 11.000'den fazla İnternet adresinin olduğu 363 farklı 8/A kararı verilmiştir. Bu kararlar kapsamında Dicle Haber Ajansı, Azadiya Welat, Özgür Gündem, Rudaw, RojNews, ANF, Jin News haber siteleri düzenli olarak Türkiye'de erişime engellenirken Sendika.org⁵ ve SiyasiHaber.org da erişime engellenmiştir. Benzer şekilde 8/A maddesi kapsamında düzenli olarak Türkiye'nin askeri operasyonlarına ilişkin haberler ve içerikler de erişime engellenmektedir.

12. Ayrıca belirtmek gerekir ki dünyada ve Türkiye'de milyonlarca kullanıcıya sahip Wikipedi: Özgür Ansiklopedi platformu (wikipedia.org) da Türkiye'de 8/A maddesi kapsamında 29.04.2017 tarihinden itibaren erişime engellenen siteler arasındadır. Ankara 1. Sulh Ceza Hakimliği tarafından verilen erişim engelleme kararı Başbakanlık tarafından talep edilmiştir. Kararın gerekçesinde Wikipedi platformunda yer alan iki makalenin terörü öven, şiddete ve suça teşvik eden, kamu düzenini ve millî güvenliği tehdit eden içeriklere sahip olduğu belirtildi. Wikipedi ve kullanıcılar tarafından yapılan itirazlar reddedilince hem Anayasa Mahkemesine hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru yapılmıştır.

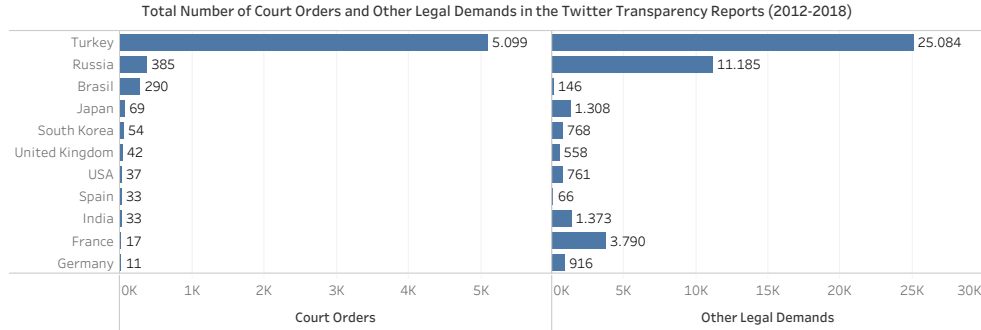
Sonuç ve Genel Değerlendirme

13. Sonuç olarak, Türkiye'deki İnternet sansür uygulamaları çarpıcı seviyelere ulaşmıştır. Bu durum ayrıca sosyal medya platformları tarafından yayımlanan yıllık şeffaflık raporlarında da görülmektedir. Türkiye'nin Twitter Şeffaflık Raporu'ndaki sıralaması

⁴ Kanun metninin eski halindeki yetkili, 27.03.2015 tarihinden 02.07.2018 tarihine kadar Başbakanlık olup bu tarihten sonra ise Cumhurbaşkanlığına şeklinde değiştirilmiştir.

⁵ Sendika.Org sitesi 62 kere 2015-2017 yılları arası 7 farklı Ankara sulh ceza hakimliğince 8/A maddesi kapsamında erişime engellenmiştir.

diğer ülkelerle karşılaştırıldığında da şaşırtıcı derecede yüksektir. Twitter, Türkiye’de politik tartışmalar ve ifadeler açısından diğer sosyal medya platformlarından daha çok kullanıldığından dolayı, tweet içeriklerinin ve Twitter hesaplarının kaldırılma ve görünmez kılınma talebi sayıları sıralamada Türkiye’yi takip eden Rusya ve Fransa’dan çok daha fazladır.

14. Yüzlerce erişimin engellenmesi kararı düzenli ve sistematik bir şekilde verilirken, Türkiye Anayasa Mahkemesinin de bu kararlara yaklaşımı dikkat çekmektedir. 2014 yılından beri, Anayasa Mahkemesi İnternet hakkında bazı hukuki prensiplerin belirlendiği önemli emsal kararlar verdiği görülmektedir. Sosyal medya platformlarına erişimin engellenmesi hususunda; Twitter’a ilişkin 2014/3986 sayılı ve 02/4/2014 tarihli başvuru ve Youtube’a ilişkin 2014/4705 sayılı ve 28/05/2014 tarihli başvuruları kapsamında Anayasa Mahkemesi, bu engellemelerin kullanıcıların ifade özgürlüğünün ağır şekilde ihlal edildiğine karar vermiştir. Bununla birlikte, Vikipedi ile ilgili başvurularda Mahkeme tarafından henüz aynı yaklaşım benimsenmemiştir.
15. Anayasa Mahkemesi, kişisel hakların ihlaline ilişkin URL erişim engellemelerine yönelik olarak 2014/5552 sayılı ve 26.10.2017 tarihli *Ali Kıdık* kararında 9. maddenin uygulanmasında yaşanan hak ihlallerin önüne geçmek için Prima Facie ilkesini benimseyerek buna dayalı standartları ortaya koymuştur. Anayasa Mahkemesi, *Ali Kıdık* kararında özellikle 9. maddenin sistematik olarak ortaya çıkarttığı güçlüğü ve hakimliklerin uygulamaları ile adil yargılanma hakkını ihlal edildiğinin altını çizmiştir.
16. Mahkeme ayrıca 5651 sayılı Kanun’un 9. maddesinde düzenlenen erişim engelleme prosedürünün her türlü haber ve yazı hakkında engellemeye yönelik değil yalnızca istisnai bir tedbir olarak düzenlenmiş olduğunu vurgulamıştır. Bu kapsamda, 5651 sayılı Kanun’un 9. maddesindeki yapısal sorununun çözümü için Anayasa Mahkemesi ilk bakışta ihlal doktrininin (Prima Facie) uygulanması gerektiğini belirtmiştir. İlk bakışta ihlal doktrinine göre, söz konusu yayının kişilik haklarını ihlal ettiği, daha ileri bir inceleme yapmaya gerek olmaksızın, daha ilk bakışta anlaşılıyorsa, 5651 sayılı Kanun’un 9. maddesinde öngörülmüş olan istisnai usulün işletilebilecektir. Mahkeme sonraki tarihli 11 kararında da aynı yaklaşımı benimsemiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca “prima facie” ilkelerini 2015/18936 sayılı ve 20.05.2019 tarihli Birgün İletişim ve Yayıncılık Ticaret A.Ş. kararında da 8/A maddesi kapsamında da benimsemiştir.
17. Ancak bugüne kadar sulh ceza hakimlikleri Anayasa Mahkemesinin bu konudaki kararlarını görmezden gelerek sistematik ve düzenli bir şekilde basmakalıp gerekçelerle erişim engellenmesi kararları vermeye devam etmektedir. 5651 sayılı Kanunun 8/A ve 9. maddeleri politik her türlü ifadeyi, siyasi figür ve liderlere yönelik eleştirileri susturmak için kullanılmaktadır.
18. Türkiye’deki ifade özgürlüğü sorunu, yargı alanındaki sorunlarla birlikte genel susturma politikasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar bu çok yönlü bir kriz olsa da sorunun en büyük bölümü hukukun üstünlüğü ilkesinin tamamen erozyona

uğramasından kaynaklanmaktadır. Bu durum ayrıca hükümetin İnternete erişimin şiddetli bir şekilde engellemesi politikasının da göstergesidir. Sonuç olarak, 5651 sayılı Yasa ile yaşamaya başladığımız 13. yıla girerken, devletin karmaşık **İnternet Sansür Mekanizması** daha önce olmadığı kadar canlı ve aktif şekilde işlemeye ve gelişmeye devam etmektedir.

Evrensel Periyodik İnceleme Mekanizması Süreci İçin Tavsiyeler

İfade Özgürlüğü Derneği tarafından

19. Vikipedi gibi uluslararası platformlara İnternet erişiminin engellenmesinin durdurulması;
20. İnternete ilişkin mevzuatların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ifade özgürlüğüne ilişkin içtihatları da dahil olmak üzere uluslararası ve Avrupa standartları ile uyumlu hale getirilmesi,
21. İnternete ilişkin mevzuatın, İnternete erişimin engellenmesi hususunda çeşitli idari kurumlar yerine sadece mahkeme ve hakimlere yetki verilmesinin sağlanması;
22. Erişim engellenmesi kararlarının kapsamı daraltılarak kararların sadece belirli içeriklerin URL'lerine yönelik olması ve tüm İnternet sitesine erişimin engellenmesinin önüne geçilmesinin sağlanması; aynı zamanda bu kararların süresiz değil sınırlı zaman aralığı için verilebilmesinin sağlanması;
23. 5651 sayılı Kanunun erişime engellenmeye ilişkin maddelerinin ifade özgürlüğü kapsamında bilgiye erişme, yayma hakları açısından yürürlükten kaldırılması

tavsiye edilmektedir.